

משפט וביטחון לאומי

לקט ידיעות

המכון למחקרי ביטחון לאומי
INSS

לקט ידיעות – פברואר 2017

מנהלת התכנית: אל"ם (מיל') עו"ד פנינה שרביט ברוך

רכזת התכנית: עו"ד ענבר צדוק

צוות המחקר: סוניה בוקבזה, שיר בוקרה, ניצן דורנבוים, רן יוסף,
שירה ליפשיץ, אבקילש קולץ', קייט שואנסטאט

♦ פרסומים ועדכונים

♦ 60 מילים על...

♦ ידיעות מתוך ישראל

♦ ידיעות בינלאומיות שקשורות לישראל

♦ ידיעות בינלאומיות

פרסומים ועדכונים

חוק ההסדרה ותפקיד המערכת המשפטית

פנינה שרביט ברוך מפרטת את הבעייתיות המשפטית העולה מהחוק להסדרת ההתיישבות ביהודה והשומרון, התשע"ז – 2017. היא מתייחסת להתנגדותו של היועמ"ש לחוק כמימוש תפקידו הבסיסי להבטיח כי הממשלה מתנהלת בהתאם לערכיה הדמוקרטיים של המדינה ולעקרון שלטון החוק ומתנגדת להצגת עמדתו כמתנגשת עם עקרון שלטון הרוב ומימוש רצון העם. לטענתה, עקרון שלטון הרוב הוא אכן עיקרון בסיסי בשלטון דמוקרטי, אך הכרעת הרוב צריכה להלוו עקרונות נוספים של שלטון דמוקרטי, כגון שוויון, חופש ביטוי ושלטון החוק. היא מתארת כי החוק בעייתי מבחינת המשפט הבינלאומי ועשוי לפגוע בעמדותיה של ישראל בזירה הבינלאומית. מעבר לכך, החוק פגום בכך שהוא קובע הסדר מפלה ובלתי שוויוני, ופוגע במובהק בזכויות של אוכלוסייה מסוימת במטרה להטיב עם אחרת. מסקנתה היא כי התנגדותו של היועמ"ש לחוק זה, והתנגדותו הצפויה של ביהמ"ש העליון, חיוניות לשימור מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, וכי הניסיונות להחליש את המערכת המשפטית בישראל מסכנים את המשך קיומם של ערכים אלו (7 בפברואר, מבט על).

פנינה שרביט ברוך וענבר צדוק מציינות מגמות והתפתחויות הנוגעות לצו ההגירה הנשיאותי בארה"ב, שקבע הגבלה לתקופת זמן מסוימת על כניסתם לארה"ב של מהגרים ופליטים אזרחי עיראק, סוריה, איראן, לוב, סומליה, סודן ותימן. הן מציינות כי הצו תפס את הציבור והממשל האמריקאי בהפתעה וזכה לביקורת נוקבת מבית ומחוץ, בטענה כי הוא מהווה הסדר מפלה נגד מוסלמים. הביקורת הובילה להתערבות של בתי המשפט האמריקאים שהורו על הקפאת הצו, מהלך שספג ביקורת מצד הנשיא טראמפ. המחברות משוות בין השיח סביב הצו בארה"ב לדיון שהתנהל בישראל סביב קבלתו של חוק ההסדרה ומתייחסות למאפיינים דומים לשני המהלכים, ביניהם האמירות הקשות שהופנו כלפי בית המשפט, אשר מעוררות דאגה לגבי הבטחת מימוש תפקידו כגורם מרסן (27 בפברואר, [שורטי](#)).

סטטוס ביצוע תכנית החומש לפיתוח כלכלי באוכלוסיית המיעוטים **מאיר אלרון, ערן ישיב, מוחמד אבו נסרה ואלון ריגר** סוקרים את ביצועה של תכנית החומש לפיתוח כלכלי (2016-2020) שמטרתה צמצום הפערים בין המיעוט הערבי לרוב היהודי וקידום השתלבותם הכלכלית והחברתית של האזרחים הערבים. בין הפעולות שהתבצעו עד כה: הוקצה תקציב בהיקף כולל של 9.7 מיליארד ש"ח לפיתוח כלכלי ו-5.8 מיליארד ש"ח לחינוך; נחתמו הסכמי דיור עם רשויות ערביות לתחילת בנייה בשנת 2017; והוקצו 22.4 מיליון ש"ח לצורך עידוד תעסוקת נשות המגזר באמצעות בניית מעונות יום. המחברים מציינים כי בשנה הראשונה למימוש התכנית עסקו הגורמים הרלוונטיים בעיקר בהיערכות ופחות בביצוע. זאת, נוכח שורה של חסמים, ביניהם קשיים ניהוליים ברשויות המקומיות הערביות, סבך הבירוקרטיה הממשלתית והאווירה הפוליטית הבעייתית השוררת בין הממשלה לציבור הערבי. הם מסכמים בכך שככלל, היישום נמצא בראשיתו, ומציינים כי התנהלותם של חלק משרי הממשלה, המשדרים מסרים מדירים כלפי הציבור הערבי, פוגעת במאמצי השילוב, שייכון לא רק על אדנים של שיפור המצב הכלכלי, אלא גם על תפיסת אזרחי ישראל הערבים כאזרחים שווי זכויות (20 בפברואר, [מבט על](#)).

על תיווך "מציאות" ועל אחריות – השלכות פרשת הירי בחברון **כרמית פדן** מנתחת את אחת הנגזרות החשובות ביותר של אירוע ומשפט "החייל היורה מחברון", ערעור הסמכות הפיקודית בצה"ל. היא מתארת כיצד תפקידם של המפקדים בשטח במצבי כאוס – תיווך המציאות המבצעית ויצירת תמונת מצב ותגובה מתאימה – מתערער לנוכח גורמים נוספים המתערבים בתיווך המציאות לחיילים בשטח. במחקרה, מצאה כי מפקדים זוטרים מבססים את סמכותם הפיקודית מול החיילים באמצעות בניית יחסים בין-אישיים. בחברון, למשל, קיימים גורמים אזרחיים רבים המבססים קשר דומה עם החיילים, וכך המפקדים נדרשים לפעול למול מתחרים רבים ודומיננטיים וקושי רב נערם על פעולתם הפיקודית. התנהלות זאת, לצד התבטאויות של דמויות ציבוריות בכירות לאחר אירוע הירי בחברון, זרעה בלבול בקרב חיילים באשר לדרך הפעולה הנדרשת מהם. מסקנתה של המחברת היא כי זהו מצב מסוכן לצה"ל ולחברה הישראלית, וכי אתגר הבניית תפקיד המפקד כמתווך הבלעדי של המציאות לפקודיו מונח לא רק לפתחם של צה"ל ומפקדיו, כי אם גם לפתחה של החברה הישראלית כולה (21 בפברואר, [שורטי](#)).

דוח מבקר המדינה

לפי חוק יסוד: מבקר המדינה, המבקר עורך ביקורת חיצונית על מגוון פעולותיהם של משרדי הממשלה, השלטון המקומי וגופים ציבוריים שונים, כדי להבטיח שפעולותיהם נעשות בהתאם לחוק, למינהל התקין ולטוהר המידות ותוך הקפדה על יעילות וחסכון. כן הוא מוסמך לבחון כל עניין אחר שיראה בו צורך. הגוף המבוקר חייב לבחון את פעולותיו לאור דוח המבקר ולפעול לתיקון הליקויים וליישום ההמלצות שבדוח.

ידיעות מתוך ישראל

חקיקה

חוק ההסדרה עבר בקריאה שנייה ושלישית

ביום 6 בפברואר אישרה הכנסת בקריאה שנייה ושלישית את [הצעת החוק להסדרת ההתיישבות ביהודה והשומרון, התשע"ז-2016](#), ברוב של 60 חברי כנסת, לעומת 52 מתנגדים. החוק מבקש להסדיר את מעמדם של אלפי בתים בהתנחלויות, שנבנו או הורחבו ללא הליך מוסדר, על קרקעות שזכויות השימוש בהן אינן נתונות בידי רשויות המדינה, ובלבד שהדבר נעשה בתום לב או בהסכמת רשויות המדינה. לפי ההסדר המוצע בחוק, אם לא הוכיח אדם את בעלותו על הקרקע, היא תירשם על שם הממונה על הרכוש הממשלתי באזור יהודה והשומרון, ואם הוכיח אדם את בעלותו על הקרקע, יופקעו זכויות השימוש ויועברו לממונה, ואותו אדם יהיה זכאי לדמי שימוש במקרקעין או לקרקע חלופית; בעל זכויות במקרקעין הרואה עצמו נפגע מההפקעה, רשאי להגיש השגה לוועדת השגות. ההפקעה תעמוד בתוקפה עד להכרעה מדינית בדבר מעמדו של האזור וההתיישבות בו (6 בפברואר, [אתר הכנסת](#)).

אושרה הקמת המאגר הביומטרי

ביום 27 בפברואר אישרה הכנסת את [הצעת חוק הכללת אמצעי זיהוי ביומטריים ונתוני זיהוי ביומטריים במסמכי זיהוי ובמאגר מידע \(תיקון והוראת שעה\), התשע"ז-2016](#) ברוב של 39 חברי כנסת, לעומת 29 מתנגדים. ההצעה נועדה לתקן את ההסדרים שנקבעו בחוק המאגר הביומטרי לקראת החלתו על כלל תושבי המדינה, והיא בנויה מהוראת קבע והוראות שעה. לפי הוראת הקבע יהיה מאגר ביומטרי של תמונות פנים בלבד. בנוסף לכך, נקבעה הוראת שעה לפיה אדם יוכל לתת הסכמה שטביעות האצבע שלו יוכנסו למאגר. בהצעה הנוכחית הוכנסו שינויים משמעותיים לעומת הנוסח הראשוני. בין השאר הוחלט כי לא יישמרו במאגר טביעות אצבע של קטינים מתחת לגיל 16, וכן כי עד שיאושרו התקנות בכנסת לא תוכל המשטרה להשתמש במאגר בכלל. כמו כן, על ראש מערך הסייבר לערוך בדיקות כל שנה וחצי למציאת חלופות טכנולוגיות לטביעות האצבע (27 בפברואר, [אתר הכנסת](#)).

החייל אלאור אזריה נידון לשנה וחצי מאסר בפועל

בעקבות **הרשעתו של אלאור אזריה בהריגת מחבל ובהתנהגות שאינה הולמת, נתן בית הדין הצבאי, ביום 21 בפברואר, את גזר הדין בעניינו. על אזריה נגזרו 18 חודשי מאסר בפועל, שנה וחצי מאסר על תנאי והורדה לדרגת טוראי. בגזר הדין הייתה התחשבות בנסיבות מקלות. ביניהן, העובדה כי האירוע התרחש בסביבה עוינת וכי אזריה לא קיבל פקודות קונקרטיות מהמפקדים. השופטים התייחסו, בין היתר, למעורבות התקשורת ופוליטיקאים שונים בפרשה והדגישו כי ראוי היה להמתין ולסייג את האמירות עד להתקדמות וסיום החקירה. ביקורות רבות נשמעו על גזר הדין, מחד גיסא על מתן העונש, ומאידך על קלותו, לאור העובדה שמדובר בעבירת הריגה (21 בפברואר, **וואלה**). בתקופה שעברה מאז מתן גזר הדין הגישו שני הצדדים ערעור (7 במרץ, **גלובס**).**

בקשה לדחיית מועד לביצוע צווי הריסה לתשעה מבני קבע ביישוב עפרה

ביום 5 בפברואר דחה בג"ץ בקשה לדחיית מועד ביצוע פסק-דין חלוט שהורה על מימוש בתוך שנתיים של צווי הריסה לתשעה מבני קבע ביישוב עפרה, אשר נבנו ללא היתרים על קרקע פרטית פלסטינית. בית המשפט קבע כי השימוש בסמכות להאריך מועדים שנקבעו בפסק דין ייעשה רק במקרים חריגים, על-מנת למנוע אי צדק משווע. על פי פסק הדין, מבוצע איזון בין עקרון שלטון החוק וזכויות הקניין של התושבים המוגנים מזה, והצורך במתן שהות מספקת למדינה ולתושבים להתארגן לפינוי מזה. בעניין הנדון, אי-איתור חלופות למחזיקים בקרקע אינו מהווה עילה להארכת מועד ביצוע. לבסוף, "הרבה לפני משורת הדין", אישר בית המשפט דחייה לצורך התארגנות עד ליום 5 במרץ, על מנת לאפשר לכוחות הביטחון זמן סביר להיערכות לביצוע פסק הדין, ולא לחייבם לבצעו בבהילות שנוצרה עקב בקשת הארכה (5 בפברואר, בג"ץ **5023/08** **סעיד זהדי מוחמד שחאדה נ' שר הביטחון**).

עתירה נגד הבינוי במאחז "תפוח מערב" בשומרון

ביום 7 בפברואר קיבל בג"ץ באופן חלקי את עתירתם של תושבי כפר יאסוף המבקשים להסיר כל בינוי במאחז "תפוח מערב", לרבות הוצאת צווי הפסקת עבודה והריסה או מימושם, וכן מתן אפשרות גישה חופשית ובלתי-מותנית לעיבוד האדמות, שלטענתם, מצויות בבעלותם. בג"ץ הבחין בין שלוש קבוצות של בינוי בלתי חוקי: בינוי המצוי באדמות מדינה מוכרזות, לגביו קבע כי העתירה תימחק, שכן הוא אינו רואה מקום להתערב בהחלטת המדינה לעכב את מימושם של צווי הפסקת העבודה וההריסה; בינוי המצוי על אדמות שבבדיקה, לגביו קבע כי העתירה תישאר תלויה ועומדת וכי תוך עשרה ימים תימסר הודעה המעדכנת בדבר התקדמות בחינת הכרזות; ובינוי על קרקעות שלא הוכרזו אדמות מדינה ושלדעת המדינה, לא ניתן להכריז עליהן כך. לגביו, קבע כי יינתן צו מוחלט המורה למדינה להסיר את הבינוי המיועד להריסה עד ליום 22 ביוני 2018 (7 בפברואר, בג"ץ **2297/15 חאפז מחמוד עבד אלחלים אחמד, ראש מועצת הכפר יאסוף ואח' נ' שר הביטחון ואח'**).

מדיניות השב"כ לזמן פעילים פוליטיים לשיחות בלתי פורמליות לכאורה

ביום 7 בפברואר מחק בג"ץ עתירה שהגישה האגודה לזכויות האזרח נגד מדיניות השב"כ לזמן פעילים פוליטיים, שקיים חשש בדבר מעורבותם בפעילות "חתרנית", לשיחות בלתי פורמליות לכאורה, תוך פגיעה בזכותם להליך הוגן ובחופש הביטוי והמחאה. בעקבות עדכון בדבר התפתחות שחלה בנהלי השב"כ, מאז הוגשה העתירה, החליט בג"ץ על מחיקת העתירה, בכפוף לתנאים. הוא הבהיר כי הזמנת אדם לתחקור שבבסיסו פעולת חתרנות, שלא נלווים לה טרור וריגול, תיעשה לאחר היוועצות עם הייעוץ המשפטי של השב"כ. כמו כן, יובהר למתוחקר כי מדובר בתחקור וולונטרי, על כל המשתמע מכך. לבסוף, הורה בג"ץ לייעוץ המשפטי של השב"כ לבחון את הכריכה בפועל בין חתרנות "טהורה" לבין פעילות חתרנות שיש לה זיקה לפעילות או ליעדי טרור, ולתדרך את צוותי החקירה (7 בפברואר, [בג"ץ 5277/13 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' שרות הביטחון הכללי](#)).

עתירה נגד צו החרמה והריסת ביתו של המחבל שביצע פיגוע ב-"ארמון הנציב" ביום 13 בפברואר דחה בג"ץ עתירה לביטול צו החרמה והריסה שהוצא ביחס לדירת המגורים בה התגורר, עם משפחתו, המחבל פאדי אחמד חמדאן קונבר, האחראי על פיגוע הדריסה בטיילת "ארמון הנציב" בירושלים ביום 8 בינואר. בג"ץ, בדומה לעתירות קודמות, דחה את טענות העותרים בדבר אי חוקתיות הסנקציה ואי המידתיות שבפעולה וההתייחס אך לטענות הפרטניות בדבר אי מידתיות ההחלטה לאור חוסר מודעותה של המשפחה לכוונותיו של המחבל וגילם הנמוך של חלק מהעותרים. בג"ץ קבע כי עניין המודעות צריך להילקח בחשבון, אך לא מצא שהשקלול מגלה פגם המחייב התערבות שיפוטית. גם את טענת הגיל דחה, הן בשל חומרת המקרה והן לאור העובדה כי אישור צו ההריסה בפועל לא יותיר את הדיירים הקטינים ללא קורת גג, נוכח העובדה כי צו ההריסה מופנה כלפי יחידת המגורים בה התגורר עם בני משפחתו בלבד (23 בפברואר, [בג"ץ 799/17 אחמד קונבר נ' מפקד פיקוד העורף](#)).

עדכונים נוספים

פורסם החלק הראשון של דוח מבקר המדינה בעניין מבצע "צוק איתן" ביום 28 בפברואר פורסם [החלק הראשון של דוח מבקר המדינה בעניין מבצע "צוק איתן"](#). במסגרת חלק זה פורסמו שני פרקים תחת הכותרות: "תהליכי קבלת החלטות בקבינט בנוגע לרצועת עזה לפני מבצע 'צוק איתן' ובתחילתו" ו-"ההתמודדות עם איום המנהרות". שני הפרקים בוחנים את רמת המוכנות של הדרג המדיני וצה"ל לניהול המערכה וקבלת החלטות לגביה, מתוך מטרה להפיק לקחים ולהעלות את רמת המוכנות למערכות עתידיות. פרופ' עמיחי כהן מציין כי החלק הראשון של הדוח כולל ביקורת בשני צירים מרכזיים. הראשון, ביקורת על ראש הממשלה, שר הביטחון, המל"ל והשב"כ על שלא עדכנו את הקבינט באיום המנהרות כראוי ובצורה מקיפה, ופעלו תוך עצמאות יתר. השני, ביקורת המופנית בעיקר כלפי צה"ל על חוסר שיתוף הפעולה המלא שלו עם המל"ל, האמור לספק חלופות להצעות האסטרטגיות של הצבא. להערכתו של פרופ' כהן, ישנו קשר בין שני צירי הביקורת. המל"ל הוא הגוף המתווך את נושאי הביטחון לחברי הקבינט. בלא פעולה יעילה של המל"ל, לא ייתכן דיון משמעותי ותורם בקבינט. הוא מסכם וקובע

כי בשני הנושאים מונחת הדרישה לתיקון המצב לפתחו של ראש הממשלה (1 במרץ, [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#)).

ידיעות בינלאומיות שקשורות לישראל

הדווח המיוחד של האו"ם קורא להבטיח את ציוותה של מדינת ישראל להחלטה 2334 ביום 3 בפברואר [קרא מייקל לינק](#), הדווח המיוחד של האו"ם לזכויות אדם בשטחים הפלסטינים הכבושים מאז 1967, למועצת הביטחון ולעצרת הכללית לפעול באמצעים דיפלומטיים יעילים בכדי להבטיח את ציוות מדינת ישראל להחלטת מועצת הביטחון 2334. קריאתו זו הגיעה על רקע הכרזתה של ישראל על המשך בנייה בהתנחלויות, כחודש לאחר ההחלטה, וקרבנו של מועד אישורו הסופי של חוק ההסדרה. הוא ציין כי צעדים אלו מהווים התכחשות מתריסה להחלטה 2334, אשר קבעה כי ההתנחלויות הישראליות בשטחים שנכבשו בשנת 1967 בגדה המערבית ובמזרח ירושלים אינן חוקיות. הוא מוסיף כי על הקהילה הבינלאומית לפעול באופן אקטיבי במטרה להוביל לפתרון שתי מדינות (3 בפברואר, [Jurist](#)).

נציבות זכויות האדם של האו"ם מגנה את גזר הדין בתיק אלעזר אזריה ביום 24 בפברואר [פרסמה דוברת נציבות זכויות האדם של האו"ם עדכון לתקשורת בדבר גזר דינו של אלעזר אזריה](#), במסגרתו הטיל בית הדין הצבאי על אזריה עונש של 18 חודשי מאסר בפועל בגין עבירת הריגה והתנהגות שאינה הולמת. הדוברת הביעה דאגה עמוקה וטענה כי גזר הדין מהווה חלק מההתרבות הישראלית של פטירה מעונש. כהגדרתה, אזריה ביצע הוצאה להורג של פלסטיני פצוע, לא חמוש, שלא היווה סכנה לעצמו או לציבור. היא ציינה כי מעל 200 פלסטינים נהרגו על ידי כוחות הביטחון הישראליים מאז התפרצות האלימות בגדה המערבית בחודש ספטמבר 2015, אך אזריה הוא היחיד שהועמד לדין. היא המשיכה וציינה כי גזר הדין מנוגד לחלוטין לעונשי מאסר שנתן בית המשפט הישראלי לפלסטינים בגין עבירות קלות יותר, כגון עונשים של 3 שנות מאסר לילדים בגין השלכת אבנים על כלי רכב (24 בפברואר, [Ynet](#)).

ידיעות בינלאומיות

דיני מלחמה

רוסיה טוענת כי אין בסמכותה של העצרת הכללית להקים מכניזם בינלאומי בעניין סוריה בחודש דצמבר 2016 אימצה העצרת הכללית של האו"ם את [החלטה 71/248](#) בדבר הקמת מכניזם עצמאי שיסייע בחקירה והעמדה לדין של האחראים לפשעים לפי הדין הבינלאומי שבוצעו בסוריה. מהלך זה נעשה בתגובה לחוסר היכולת להעביר החלטה במועצת הביטחון בנושא. **רוסיה הביעה התנגדות נמרצת להחלטת העצרת בטענה כי מדובר במנגנון תביעה במהותו שאין בסמכותה של העצרת להקים. אלכס וויטינג מציין, מנגד, כי המכניזם אינו תביעתי ומטרתו איסוף ראיות בלבד. פעילותו מתבססת כולה על שיתוף פעולה וולונטרי של מדינות, ארגונים לא**

ממשלתיים ואינדיבידואלים, ואין הוא מחייב מבחינה משפטית (24 בפברואר, [Just Security](#)).
בת' ואן שייק מדגישה כי, מאז הקמתה לאחר מלחמת העולם השנייה, שיחקה העצרת תפקיד משמעותי במאמצים שונים שנועדו להביא לדין אחראים לפשעים בינלאומיים. הקמת המכניזם עולה בקנה אחד עם תפקידה זה (27 בפברואר, [Just Security](#)).

ועדת החקירה הבינלאומית בעניין סוריה הגישה דוח למועצת זכויות האדם ביום 2 בפברואר **פרסמה ועדת החקירה הבינלאומית בעניין סוריה, שהוקמה על ידי מועצת הזכויות האדם, דוח בנוגע לקרבות המתחוללים בעיר חאלב**. הדוח מתאר את מעשי האלימות ופשעי המלחמה שבוצעו באזרחי העיר בידי הצדדים השונים המעורבים בלחימה, ומתייחס לעיר בתור "במה לאלימות חסרת רחמים". אלימות זו באה לידי ביטוי, בין היתר, בהפצצות האוויר היומיות מצד כוחות סורים ורוסים שהתרחשו בחודשים יולי-דצמבר 2016, כמו גם בפצצות כלור שהטילו הכוחות הסורים על העיר ופצעו והרגו מאות אזרחים (2 בפברואר, [reliefweb](#)).

מספר הנפגעים האזרחיים באפגניסטן בשנת 2016 הוא הגדול ביותר מאז שנת 2009 בחודש פברואר **פרסמה משלחת הסיוע של האו"ם לאפגניסטן (UNAMA) דוח המפרט את מספר האזרחים שנפצעו ונהרגו באפגניסטן במהלך שנת 2016**. הדוח מתעד סה"כ 11,418 אזרחים, שנפגעו בין חודשים ינואר ודצמבר 2016, מתוכם, 3,498 הרוגים ו-7,920 פצועים. מספר זה הוא הגבוה ביותר מאז שנת 2009. כוחות אנטי ממשלתיים אחראים ל-61 אחוזים מפגיעות אלו. הדוח מייחס את ההחמרה במספר הנפגעים לפעולות לחימה שונות, ביניהן פיגועי התאבדות בקנה מידה גדול ונוכחות שאריות חומרי נפץ באזורים אזרחיים. הדוח ממליץ לכל הצדדים, כולל הטאליבן, להעביר הנחיות רשמיות בדבר הימנעות מפגיעה באזרחים, ולממשלה, מציע הוא להקים גוף ממשלתי שיחקור אירועים בהם נפגעו אזרחים.

תימן משכה את הסכמתה לפעילות ארה"ב בשטחה
בעקבות פשיטה שביצעו כוחות אמריקאים ביום 29 בינואר בתימן, ושהובילה למותם של אזרחים, החליטה תימן למשוך את הסכמתה לקיומה של פעילות מבצעית אמריקאית בשטחה. **אדיל אחמד חאק** מציין כי הממשל בתימן הבהיר כי לא מדובר בהפסקת שיתוף הפעולה בין המדינות, אלא בדרישה כי כל פעילויות הסיכול יבוצעו בהתייעצות עם שלטונות תימן ויינקטו אמצעי זהירות כדי למנוע פגיעה באזרחים. הוא מתייחס למזכר הנשיאותי החדש בעניין פיתוח תכנית להבסת דאעש, הדורש להפסיק להחיל, במסגרת הלחימה בדאעש, סטנדרטים מחמירים מבחינת הדין הבינלאומי. חאק מבהיר, על רקע האירועים בתימן, את הבעייתיות בקביעה זו, שכן הממשל האמריקאי יכול להכיר במדיניות מסוימת בתור סטנדרט מחמיר, בעוד שהקהילה הבינלאומית ומדינות אחרות יראו בו חובה משפטית. הוא גורס כי המדיניות האמריקאית בעניין זה צריכה להתחשב בכך שהתפיסה האמריקאית של הדין הבינלאומי עלולה להיות שגויה ושנויה במחלוקת (10 לפברואר, [Just Security](#)). לקריאה נוספת, ראו: 9 בנובמבר, [Just Security](#); 8 בנובמבר, [Just Security](#).

פאנל מומחים של האו"ם פנה למועצת הביטחון בבקשה שתפעל בעניין ההפרות בתימן ביום 27 בפברואר פרסם פאנל המומחים העצמאי של האו"ם, שהוקם על ידי מועצת הביטחון [בהחלטה 2140 משנת 2014, דוח על המתרחש בתימן](#). הדוח כולל ממצאים הנוגעים לצדדים השונים למלחמה - הממשל התימני, החות'ים והקואליציה הסעודית - לפיהם צדדים אלו מבצעים הפרות שיטתיות ונרחבות של הדין ההומניטרי וזכויות אדם. **וואליד אל-חריירי ואלכס מורהד** סוקרים את המסקנות העיקריות המובאות בדוח, ובאופן יותר ספציפי, את ממצאיו בנוגע לפעילות האווירית המנוהלת על ידי הקואליציה הסעודית. הדוח קובע כי מעשי הקואליציה עלולים להיחשב פשע מלחמה וכי הם נפוצים מספיק כדי להצביע על מדיניות תקיפה בלתי מרוסנת או אפילו מדיניות של פגיעה מכוונת במטרות אזרחיות. הם מציינים כי מסקנה זו מקשה על מדינות הקואליציה (ביניהן, ארה"ב, בריטניה וצרפת) להמשיך ולטעון כי הן אינן מודעות להפרות. הן עלולות להיתפס כאחראיות, בשל תמיכתן הישירה או העקיפה בקואליציה. הדוח חוזר על ההמלצות שהובאו בדוחות קודמים, לפיהן על מועצת הביטחון לשקול הקמת גוף חקירה שיחקור הפרות של הדין ההומניטרי וזכויות אדם, ויבטיח שהמפרים יישאו באחריות (28 בנובמבר, [Just Security](#)).

דיון בנושא שימוש בכוח בעקבות המצב בגמביה
חלף כחודש מאז נכנסו כוחות סנגל לגמביה, כחלק מהתערבות של הקהילה הכלכלית של מדינות מערב אפריקה (ECOWAS) במדינה, לאחר שנשיא גמביה הקודם, יחיא ג'אמה, [סירב לקבל את תוצאות הבחירות האחרונות, בהן נבחר ברוב קולות אדאמה בארו](#). מאז נשארו חיילי הקהילה בגמביה, במטרה לתמוך בנשיא הנבחר ולסייע בשמירה על הסדר הציבורי. **ראלף ג'אניק** דן בסוגיית השימוש בכוח, ובפרט, בחוקיות ההתערבות בעניינה של מדינה בעקבות אישור או הזמנה מצד גורמים אזוריים במטרה להקים, או להשיב, שלטון דמוקרטי. הוא מציע כי תגובתה התומכת של הקהילה הבינלאומית למתרחש בגמביה, בדומה לתגובתה למתרחש במקרים דומים שאירעו בעבר, במדינות כמו סירה-לאון והאיטי, מוכיחה כי הקהילה הבינלאומית, ומועצת הביטחון בפרט, תומכת בשימוש בכוח כאשר הוא ננקט במטרה לייסד או לתמוך בדמוקרטיות (16 בפברואר, [EJIL](#)). לניתוחים נוספים, ראו: 8 בפברואר, [OpinioJuris](#); 17 בפברואר, [EJIL](#); 1 בפברואר, [EJIL](#).

מדריך משפטי בעניין קביעת מועד סיומו של סכסוך מזוין לפי הדין הבינלאומי
דסטין לואיס, גבריאלה בלוס ונאז מודירזאד מהתכנית למשפט בינלאומי וסכסוכים מזוינים של אוניברסיטת הרווארד פרסמו [מדריך משפטי בעניין קביעת מועד סיומם של עימותים חמושים](#). המדריך מציין כי לא קיים הסדר משפטי ברור בנושא ומדגיש כי לקביעת המועד חשיבות, למשל, לאור ההבחנה הקיימת בהתייחסות לפשעים שבוצעו בעתות שלום לעומת פשעים זהים שבוצעו בעתות מלחמה. הדוח מציין כי בעיקר קיים פער בהסדרת מועד סיומם של עימותים חמושים שאינם בינלאומיים, שהם העימותים הנפוצים יותר כיום. הוא מניח ארבע תיאוריות בנוגע למועד סיומו של עימות חמוש שאינו בינלאומי: 1. כאשר לפחות אחד מהאלמנטים המבססים סכסוך שאינו בינלאומי, עוצמת הלחימה וארגון שאינו בינלאומי, חדלים מלהתקיים.

2. כאשר הכוחות המזוינים חדלים מפעילות לחימתית. 3. כאשר אין סיכוי סביר שיתחדשו פעולות האיבה בין הצדדים. 4. כאשר הצדדים הגיעו להסכם פשרה רשמי. המדריך מגיע למסקנה כי הדין הבינלאומי אינו מספק הנחיות בנוגע לסיומו של עימות חמוש ברמה העובדתית, הנורמטיבית או המשפטית וקורא לגיבושו של הסדר מקיף בנושא.

משפט בינלאומי פלילי

בית המשפט בדרום אפריקה דחה את החלטת הממשלה לפרוש מבית הדין הפלילי הבינלאומי ביום 22 בפברואר **לאחר שמפלגת האופוזיציה, "הברית הדמוקרטית", וארגונים אזרחיים ערערו לבית משפט העליון בדרום אפריקה על החלטת הממשלה לפרוש מבית הדין הפלילי, קבע בית המשפט כי ההחלטה אינה חוקתית ולא תקפה.** זאת, בנימוק כי, כשם שהצטרפות לאמנת רומא דורשת את הסכמת הפרלמנט, כך גם פרישה ממנה דורשת את אישורו. **אנה וולאבר** מדגישה כי בית המשפט נמנע בכוונה מלעסוק בסוגיות משפטיות מהותיות העולות מפרישת דרום אפריקה מבית הדין, דוגמת הטענה לפיה מדובר בנסיגה בהגנה על זכויות האדם, המהווה הפרה של סעיפי החוקה הדורשים כיבוד ושמירה על זכויות אלה, כדי להימנע מלהתערב מבחינה שיפוטית בסמכותה של המדינה להתקשר באמנות בינלאומיות (27 בפברואר, [EJIL](#)). ביום 7 במרץ הגישה ממשלת דרום אפריקה מכתב למזכ"ל האו"ם, אשר כלל ציטוט של החלטת בית המשפט, ובו חזרה בה מהודעת הפרישה מבית הדין (8 במרץ, [NY Times](#)).

נשיא גמביה ביטל את הודעת קודמו בדבר פרישה מבית הדין הפלילי הבינלאומי ביום 10 בפברואר **הודיעה גמביה רשמית למזכ"ל האו"ם על ביטל הודעתה מיום 10 בנובמבר 2016 בדבר עזיבתה את בית הדין הפלילי הבינלאומי.** מהלך זה התקבל בברכה על ידי **נשיא אסיפת המדינות** החברות באמנת רומא. **אליס קפלר** מציינת כי ההודעה מצביעה על שינוי בסדר העדיפויות של גמביה עם עלייתו לשלטון של הנשיא החדש, אדאמה בארו, לאחר עשרים שנות שלטונו של הנשיא הרודן, יחיא ג'אמה, המשקפת הכרה בחשיבות התפקיד שמקיים בית הדין. היא מדגישה כי בוצעו אנה, סנאט, סיררה לאונה, טנזניה, תוניסיה וזמביה הביעו כבר בנובמבר את תמיכתן בבית הדין וחלק ממדינת אלה, נוסף לליבריה וכף ורדה, אף דחו את קריאתו מינואר של האיחוד האפריקני לעזיבה המונית של בית הדין. קפלר מאמינה כי החלטתה זו של גמביה, לצד הבעות התמיכה מצד מדינות אפריקאיות שונות, מצביעה על שינוי ברטוריקה הקיימת, לפיה בית הדין עומד בפני עזיבה המונית של מדינות יבשת אפריקה (17 בפברואר, [HRW](#)).

בית משפט שבדי גזר עונש מאסר עולם על פעיל אופוזיציה סורי ביום 16 בפברואר **בית המשפט המחוזי בשטוקהולם גזר עונש מאסר עולם על אזרח סורי בן 46 אשר השתתף בהוצאה המונית להורג של שבעה בני אדם.** ההוצאה להורג בוצעה בשנת 2012 בסוריה על ידי הנאשם, שהיה באותה העת חבר בארגון חמוש בשם 'סולימאן'. הנאשם טען להגנתו כי ההוצאה להורג הייתה אכיפה של גזר דין לגיטימי, שניתן במסגרת משפט הוגן. לאחר

האירוע הגיע הנאשם לשבדיה, שם קיבל תושבות זמנית וסטטוס של פליט. בית המשפט דן בסוגיה המרכזית – האם גורם לא ממשלתי יכול לקיים בית-משפט, במסגרתו הוא שומר על החוק והסדר, במהלך סכסוך מזויין שאינו בינלאומי. בית המשפט קבע שבמקרים מסוימים הדבר ייתכן, אך במקרה זה, העובדה כי עברו יומיים בלבד בין תפיסת החיילים להוצאתם להורג תורמת להחלשת הטענה כי הוחל משפט הוגן. נפסק כי הנאשם ירצה עונש מאסר עולם ויגורש משבדיה (16 בפברואר, [Stockholms Tingsart](#)).

פנייה לבית הדין הפלילי הבינלאומי בבקשה שיקיים חקירה בעניין מתקני הפליטים האוסטרלים ביום 13 בפברואר הגישו רשת הפעילות המשפטית הגלובאלית והקליניקה לזכויות אדם בינלאומיות של אוניברסיטת סטנפורד לבית הדין הפלילי הבינלאומי [מסמך משפטי](#), המתאר פשעים נגד האנושות המבוצעים לכאורה על ידי ממשלת אוסטרליה ותאגידים אוסטרליים כלפי פליטים ומבקשי מקלט, משנת 2008 ועד היום, ומבקש מהתובעת שתפתח בבדיקה מקדמית. הבקשה מתארת את המדיניות האוסטרלית של מעצר פליטים ומבקשי מקלט במתקני כליאה במשך חודשים עד שנים. זאת, ללא תמיכה משפטית או סיוע רפואי, בתנאים תת אנושיים, אשר כל מטרתם להסב לאותם אנשים סבל וכאב ולהרתיעם מלהגיע לחופי אוסטרליה. הבקשה מפרטת את התנאים הקשים במתקני הכליאה, הפוגעים בגברים, נשים וילדים הכלואים בהם, וטוענת כי זוהי התקפה שיטתית ונרחבת נגד אוכלוסייה אזרחית, העולה כדי פשע נגד האנושות לפי סעיף 7 לאמנת רומא (13 בפברואר, [The Guardian](#)).

זכויות אדם

חוק צרפתי יטיל אחריות על חברות בגין הפרות זכויות אדם שבוצעו על ידי חברות הבת שלהן ביום 21 בפברואר אישרה האסיפה הלאומית הצרפתית [חוק](#) שיטיל על תאגידים צרפתים אחריות להפרות זכויות אדם שיבוצעו על ידי חברות הבת שלהם ברחבי העולם. החוק דורש מתאגיד האם לעמוד בסטנדרטים גבוהים יותר של פיקוח. הוא מטיל על תאגידים המעסיקים מעל 5,000 עובדים את החובה לגבש תכנית שתחזק את הדריכות והערנות לסוגיית השמירה על זכויות האדם, במטרה למנוע הפרות מהותיות מצד חברות הבת שלהן, בין אם קבלניות משנה או ספקיות. במצב בו לא תוגדר תכנית מעין זו, יחויב התאגיד בתשלום קנס בסך 10 מיליון אירו. במצב בו העדר יישום תכנית כזו על ידי התאגיד מוביל להפרה של זכויות אדם, יחויב התאגיד בתשלום קנס בסך 30 מיליון אירו. המתנגדים לחוק כבר הכריזו כי יגישו עתירה לבית המשפט החוקתי (23 בפברואר, [Jurist](#)).

דיני סייבר

פורסם מדריך טאלין 2.0 לאחר כשלוש שנות עבודה, [הושק מדריך טאלין 2.0](#) על המשפט הבין-לאומי שחל במבצעי סייבר. מדריך טאלין הראשון יצא בשנת 2013 ונגע בעיקר בתחולת דיני השימוש בכוח (jus ad

bellum) ודיני הסכסוך המזוין (jus in bello) על לוחמת סייבר. מדריך טאלין 2.0 עוסק בפעולות סייבר שנמצאות "מתחת לרף" של דיני השימוש בכוח והסכסוך המזוין. בשל כך, המדריך החדש עוסק ביתר הרחבה בתחולה על מבצעי הסייבר של תחומים נוספים של המשפט הבין-לאומי, כולל דיני הריבונות וסמכות השיפוט, דיני אחריות מדינה, דיני זכויות אדם, דיני החלל, האוויר והים והדין הדיפלומטי והקונסולרי. **מייקל שמיט**, שעמד בראש צוות עשרים המומחים שניסחו את מדריך טאלין 2.0, מפרט כמה נקודות לגבי המדריך החדש. ראשית, הוא מדגיש, שעל אף החסות של מרכז המצוינות של נאט"ו להגנת סייבר, אין זה גוף של נאט"ו ואין מדובר במסמך רשמי של נאט"ו. בנוסף, אין מדובר במסמך שמייצג עמדה רשמית של מדינה כלשהי. כן הוא מציין כי מדובר במסמך שאינו אקדמי במהותו אלא מיועד להיות מסמך מעשי, שמטרתו לסייע לזהות ולהבהיר את הנורמות החלות במרחב הסייבר. המדריך מחולק לכללי "אות שחורה" ולדברי הסבר, בהם מוצגות ההשקפות השונות של המומחים. שמיט מציין כי אם רוסיה אכן עמדה מאחורי הפריצה למחשבי המפלגה הדמוקרטית במטרה להתערב בבחירות בארצות הברית, אזי, לפי המדריך, יתכן שמדובר בהתערבות אסורה בריבונות שעשויה להצדיק צעדי נגד (countermeasures) מצד המדינה הנפגעת (9 בפברואר, [Just Security](#)). לניתוחים משפטיים נוספים של המדריך, ראו: 8 בפברואר, [Lawfare](#); 15 בפברואר, [Just Security](#).

ניתן למצוא אותנו :

© 2016 כל הזכויות שמורות

התכנית למשפט וביטחון לאומי, INSS